

Відзив

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора Штифурак Віри Євгенівни на дисертацію **Максимовської Наталії Олександрівни** *“Теоретичні і методичні засади соціально-педагогічної діяльності зі студентською молоддю у сфері дозвілля”*, подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

Актуальність обраної Н. О. Максимовською теми зумовлена насамперед потребами держави у розвитку інтелектуальної еліти, яка очолюватиме глобальні соціальні і культурні перетворення в умовах формування інформаційного суспільства, оскільки сучасне студентство має не тільки здобувати, транслювати, але й продукувати знання на новому ціннісному підґрунті, брати на себе соціальну відповідальність за результат використання інформації в суспільстві знань. Однак, соціально-педагогічна діяльність (далі СПД) зі студентською молоддю з урахуванням специфіки соціалізації студентів системно не застосовується у вищому навчальному закладі (далі ВНЗ). Оскільки нові соціокультурні умови потребують нових підходів до організації дозвілєвої діяльності, Максимовська Н. О. актуалізує необхідність застосування анімаційного підходу до СПД зі студентською молоддю у сфері дозвілля. Отже, автор дисертації звертається до складного завдання, з одного боку, обґрунтування загальних засад соціально-педагогічної діяльності зі студентською молоддю, з іншого, – обирає для цього сферу дозвілля, досліджень якої бракує в сучасній соціальній педагогіці, зокрема з погляду розвитку інформаційної доби в історії людства.

Дисертаційна робота Н.О.Максимовської має чітку структуру: вступ, чотири розділи, висновки до кожного з них, список літератури (729 найменувань), додатки. Обсяг дисертації відповідає нормі. Науковий апарат дисертації є взаємопов'язаним та логічним. Об'єкт, предмет, мета, концепція

знайшли своє розкриття в основному змісті роботи, а також у висновках. Доведена актуальність та чітко визначені суперечності, уможливлують визначення стратегії дослідження соціально-педагогічної діяльності зі студентською молоддю, зокрема у сфері дозвілля як найменш регламентованій та найбільш ціннісно-зумовленій сфері соціальної життєдіяльності. Означені у вступі результати дослідження дійсно мають новизну, оскільки вперше було визначено теоретичні та методичні засади соціально-педагогічної діяльності зі студентською молоддю у сфері дозвілля: динаміку студентського дозвілля у філогенезі, його особливості в умовах інформаційного суспільства, обґрунтовано соціальну педагогіку дозвілля як теоретичну основу для реалізації СПД, специфіку запровадження анімаційного підходу до СПД зі студентством у просторі дозвілля, розроблено систему анімаційної соціально-педагогічної діяльності.

Вирішення основних завдань дисертаційного дослідження, що поставлені автором, мають безпосередній зв'язок із реалізацією закону України "Про вищу освіту" (2014 р.), Концепції національного виховання студентської молоді (2009)). У цілому вступ не викликає зауважень та побажань, він є необхідним та достатнім для дослідження обраної теми.

Таким чином аналіз основних позицій рецензованого дисертаційного дослідження дає змогу скласти загальне позитивне уявлення про науковий апарат роботи, її теоретичні засади та визначає наукову цінність і логіку зазначеної праці, що представляє собою повний дослідницький цикл.

Доцільним є узагальнення Максимовською Н.О. історико-педагогічного аспекту еволюції студентського дозвілля, що дозволяє визначити його динаміку: від виникнення дозвіллієво-освітнянських філософських спільнот (вищих шкіл), які власним існуванням доводять ідею „високого дозвілля”, що сприяє усталенню соціального образу філософа як інтелектуальної еліти суспільства через задоволення дозвіллієвих потреб у доволі закритому, обмеженому територіально просторі (спільні інтелектуальні прогулянки, трапези, свята); через усталення системи вищої

освіти: визначається соціальна місія студентства та види сприятливої діяльності, що забезпечують її формування, серед яких дозвіллева діяльність є показовою для виявлення суперечності між особистісними потребами та соціально прийнятними способами їх задоволення, особистими прагненнями й суспільними вимогами, поступово встановлюється взаємодія з мікросередовищем (ігри, турніри, свята, церемонії, вистави, маскаради); до становлення національного університету та поглиблення професіоналізації, що вплинуло на дозвіллеві потреби й розгалуження провідних видів позанавчальної діяльності студентської молоді (наукова, професійно орієнтована діяльність, фізичне вдосконалення, задоволення естетичних уподобань, соціальної активності, самоврядування). В ході аналізу історичних фактів Н. О. Максимовська визначила специфіку дозвіллевої діяльності студентів (зв'язок з професійним та соціальним становленням, поширення за межі ВНЗ до відкритої сфери дозвілля, виявлення громадянської та соціальної позиції); зазначила особливості інституціонально-просторового середовища студентського дозвілля (кампуси, стадіони, дозвіллеві центри, клуби, мистецькі осередки тощо).

Власні наукові положення автор ґрунтує на глибокому теоретичному аналізі термінологічного апарату дисертаційної роботи, якісному дослідженні методологічних, теоретичних, змістовних й процесуальних аспектів. Автор посилається на наукові дослідження О. Безпалько, І. Звереві, О. Караман, А. Капської, Н. Лавриченко, Г. Лактіонової, І. Липського, Л. Мардахаєва, Л. Міщик, А. Мудріка, С. Омельченко, О. Рассказові, А. Рижанові, С. Савченка, І. Трубавіної, С. Харченка, В. Штифурак. Відзначено, що дозвіллева інфраструктура в більшості досліджень є складовою відкритої системи соціально-педагогічної роботи в усіх її проявах. Ці висновки не тільки актуалізують своєчасність дослідження сфери дозвілля в соціально-педагогічному контексті, але й зумовлюють виокремлення певної напрямку в соціальній педагогіці, який стала основою для реалізації соціально-педагогічної діяльності у сфері дозвілля – соціальної педагогіки дозвілля.

Обґрунтування останньої як складової теоретичних засад дослідження, напряму регулювання соціального виховання у сфері дозвілля, створює базис для реалізації соціально-педагогічної діяльності, зумовленої, з одного боку, міждисциплінарною науковою основою (філософія, культурологія, соціологія дозвілля, педагогіка), з іншого – специфічним розвитком на основі соціально-педагогічної парадигми. Основні теоретичні положення соціальної педагогіки дозвілля студентської молоді ґрунтуються за загальних її ознаках: враховує походження та еволюцію студентського дозвілля у філогенезі; актуалізується в контексті формування інформаційного суспільства під час переходу від техногенної до антропогенної цивілізації, в умовах поширення дії принципів полікультурності, полірелігійності, поліетнічності, створює умови для гармонізації суспільства знань й розвитку духовно-соціальної спрямованості особистості; висвітлює шлях від людини умілої – до людини, котра творить, досліджує можливості дозвілля щодо механізмів соціалізації в інформаційному суспільстві, які ще не були розкриті, оскільки не мали досвіду в культурі людства (медіа та кіберсоціалізація); виявляє найефективніші соціально творчі види позанавчальної та дозвіллевої діяльності студентів; виробляє механізм розвитку соціальності цих соціальних суб'єктів в оновленій сфері дозвілля інформаційного суспільства.

На цій основі „дозвіллева діяльність студентської молоді” цілком доцільно визначається як ціннісно зумовлений вибір і здійснення активних дій з метою задоволення духовних і соціальних потреб та прагнень у позанавчальний час у соціально-виховному середовищі ВНЗ і відкритій сфері дозвілля.

Дисертація Максимовської Н. О. є соціально-педагогічним дослідженням, оскільки на основі визначення особливостей соціального розвитку сучасного студентства: психовікові (розвиток мотивації, самості), групові (тимчасова, перспективна, нестабільна) та соціально-статусні (професіоналізація, інтелектуальна еліта, майбутні лідери суспільного життя), доводить, що соціально-педагогічна діяльність з цією соціальною

групою є механізмом впровадження цілеспрямованого соціального виховання.

Здобутком дисертаційної роботи є дослідження змін у сучасній сфері дозвілля під впливом розбудови інформаційного суспільства. Зміни культури зумовлюють трансформацію соціально-культурного середовища, складовою якого є сфера дозвілля, й викликані провідним фактором, який слугує основою розбудови нового суспільства (інформація), його провідною характеристикою (глобалізація соціально-культурних процесів) та тими елементами, що забезпечують існування, переробку, передання інформації на всіх рівнях соціального простору (засоби масової комунікації, віртуальний простір).

Не залишилося поза увагою автора те, що в умовах побудови глобальної культури людства заклад вищої освіти й студентство як соціальний суб'єкт мають виконувати роль авангарду у процесі збереження культурної ідентичності різних народів та просування національних і державних спільнот до безвіктимної глобальної інтеграції на основі загальнолюдських цінностей.

Покладаючись на інтегративну сукупність параметрів – суб'єктну позицію студентства в дозвіллі, що базується на психовікових ознаках та особливостях групової належності, статусі цієї соціальної групи в інформаційному соціумі, характеристиках дозвіллевої діяльності – Максимовська Н. О. пропонує авторську типологію студентської молоді, котра ґрунтується на просоціальній позиції студентства щодо дозвіллевої діяльності, ґрунтується на соціальній суб'єктності.

Автором доводиться, що соціально-педагогічна діяльність зі студентською молоддю у сфері дозвілля – це культуровідповідне регулювання процесу їх соціального виховання з метою створення науково обґрунтованих умов для розвитку соціальності через гармонізацію дозвіллевої діяльності. У відповідності до такого трактування цілком влучними є завдання СПД зі студентською молоддю у сфері дозвілля на

різних рівнях її функціонування: у позанавчальному просторі ВНЗ: діагностування процесу соціального виховання студентів і рівня соціальності, можливостей підвищення рівня її громадсько-професійної складової у соціально-виховному середовищі закладу вищої освіти, адаптованості до умов ВНЗ, ризику соціальних відхилень, зокрема пов'язаних із використанням нових засобів інформаційно-віртуальної взаємодії, соціально-негативних проявів; вивчення дозвіллевих потреб студентської молоді; створення умов для розбудови соціальності студентської молоді на основі розвитку дозвіллевих потреб та оптимізації дозвіллевої діяльності, підвищення рівня культури дозвілля; посилення адаптаційного потенціалу студентів в умовах ВНЗ через залучення до позанавчальної діяльності загалом та використання для цього можливостей інформаційного простору; розвиток та популяризація основ здорового способу життя через сферу дозвілля, зокрема новітніми засобами інформаційного суспільства, профілактика соціальних відхилень; організація процесу активної соціальної життєдіяльності у сфері дозвілля у ВНЗ для розбудови громадянсько-професійної позиції (самоврядування, громадської активності, спортивного, професійно-орієнтованого та мистецького дозвілля) як традиційних видів соціально-позитивного студентського дозвілля з використанням засобів віртуального середовища та інші. На рівні відкритої сфери дозвілля: створення умов для задоволення та розвитку дозвіллевих потреб студентів у відкритій сфері дозвілля міста, регіону; реалізація соціально-позитивної дозвіллевої діяльності відповідно до умов інформаційного суспільства та громадянсько-професійної складової соціальності студентів на рівні країни та у європейському просторі; активізація та інтеграція соціально-виховного спрямування інституцій сфери дозвілля щодо соціальної самореалізації студентської молоді на міжнародному та глобальному віртуальному рівнях.

Максимовська Н.О. обгрунтовно стверджує, що в сучасних соціально-культурних умовах провідним підходом до соціально-педагогічної діяльності

зі студентською молоддю є анімаційний. Здобувач аналізує підстави, які спричинили його актуалізацію саме на початку XXI століття.

Автор визначає, що анімаційний підхід до СПД у сфері дозвілля – це гармонізація соціально-виховних впливів дозвілля в сучасному інформаційному суспільстві, що розбудовується на основі посилення суб'єктності як ціннісно-сислової самоорганізації й активізації соціальної життєдіяльності, які спрямовуються на мету СПД. Можна погодитися з тим, що сфера дозвілля в цьому разі є простором для реалізації соціально позитивних можливостей соціальних суб'єктів, а анімація – сутнісною характеристикою СПД під час організації дозвіллевої діяльності студентів.

Не викликає сумніву те, що в анімаційному підході поєднуються ідеї посилення соціально-виховного спрямування сфери дозвілля в умовах демократизації суспільної життєдіяльності, можливості розвитку соціальності непримусовими засобами, ефективного регулювання соціально-виховних впливів через активізацію позитивних умов соціального вдосконалення в процесі соціально-педагогічної діяльності.

Погоджуємося з позицією автора, що саме у студентському віці соціальні цінності, які вже засвоєні особистістю мають реалізовуватися та вдосконалюватися, що дозволяє зробити анімаційний підхід, який передбачає пряму участь, творче розкриття соціальних суб'єктів у процесі соціальної взаємодії у сфері дозвілля. Для студентської молоді особливо важливим є, що анімація характеризує якість соціальної взаємодії та ступінь суб'єктності її учасників, що в умовах інформаційного суспільства дозволяє людині посідати позицію активного діяча, вможлиблює вихід на рівень соціальної творчості, зокрема у сфері дозвілля. Отже, анімація – інструмент забезпечення соціальної творчості як прояву найвищого рівня соціальності (соціальної культури) через пряму участь у соціальній взаємодії та виявлення соціальної суб'єктності. Саме це доводить автор роботи на основі глибокого аналізу розвитку анімаційного підходу до СПД.

У відповідності до вищезазначеного, Максимовською Н. О. визначено зміст анімаційної соціально-педагогічної діяльності (АСПД) зі студентською молоддю у сфері дозвілля студентської молоді: активізація суб'єктної позиції для виявлення дозвіллевої ініціативи; формування духовного стрижня, який є основою соціальності та підґрунтям соціальної творчості; об'єднання зусиль і консолідація соціальних суб'єктів під час дозвіллевої діяльності; розбудова одухотвореного дозвіллевого середовища; розвиток громадянської активності в соціальному, зокрема дозвіллевому, середовищі; налагодження ефективної комунікації на різних рівнях дозвіллевого простору; встановлення міжгрупових та міжнаціональних гармонійних взаємин засобами дозвілля; урізноманітнення сімейного дозвілля, поліпшення міжпоколінних стосунків; соціально-педагогічна підтримка людей з особливими потребами; підвищення адаптаційного потенціалу соціальних суб'єктів різного віку в нових умовах середовища; ефективна соціальна інтеграція в середовище; профілактика соціальних відхилень різних верств населення у сфері дозвілля; корекція та реабілітація соціальних проблем; підвищення соціально-педагогічного потенціалу освітніх, громадських, культурних, дозвіллевих, туристичних закладів та організацій.

Глибина та широта наукових узагальнень дозволили автору побудувати модель системи АСПД зі студентською молоддю у сфері дозвілля. Заслуговує на позитивну оцінку обґрунтований добір її складових компонентів: цільовий, суб'єкт-суб'єктний, організаційно-управлінський, змістовий, операційний, результативний. Не викликають сумніву особливості цієї системи: високий ступінь відкритості; самовідновлювальність на основі соціальної творчості; вмотивована участь соціальних суб'єктів у вдосконаленні функціонування системи; наявність великої кількості різнорідних елементів, що зумовлює розширення організаційно-управлінського елементу системи; рядоположеність структурних елементів системи АСПД на кожному рівні забезпечують стійкість зв'язків у середині системи.

Автору вдалося довести, що результатом запровадження анімаційного підходу є розвиток соціальної творчості студентської молоді, що розкривається як здатність до пошуку і реалізації нових ідей у сфері дозвілля, яка втілюється в обґрунтованій критеріальній основі її визначення.

Позитивно можна оцінити те, що практичне запровадження результатів теоретичного осмислення логічно втілюється у розробленій програмі перевірки ефективності системи АСПД зі студентською молоддю у сфері дозвілля. Теоретичне обґрунтування програми цілком доцільне, дозволяє запровадити АСПД як на рівні сфери дозвілля ВНЗ, так і у відкритому соціально-культурному просторі.

Дібрані автором дисертації методи та форми реалізації програми відповідають вимогам до оновленої сфери дозвілля інформаційної доби та специфіці саме студентського дозвілля. Об'єктивними та переконливими є результати експериментальної роботи, що представлені в табл. 4.1. – 4.15.

Загалом теоретичне та практичне значення дослідження, його наукова новизна є незаперечними. Поставлені в дисертації завдання знайшли своє відображення та розв'язання в тексті дисертації, концептуальні положення підтвердилися. Текст дисертації містить ґрунтовний, якісний аналіз отриманих даних, він оформлений відповідно до вимог ВАК. Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації. Провідні висновки та рекомендації опубліковані в 56 статтях, тезах, матеріалах конференцій, науково-методичних матеріалах та монографії. Результати кандидатської дисертації („Формування культури материнства жіночої молоді у соціально-педагогічному середовищі вищого навчального закладу”) в докторській дисертації Н. О. Максимовської не використовувалися. Варто підкреслити точність розставлених акцентів у анотації до дисертаційного дослідження, що засвідчує глибоку особистісну відповідальність за якість проведеної роботи. Усе це дає підставу вважати, що рецензована робота є результатом глибокого соціально-педагогічного дослідження, має теоретичне

та практичне значення як в сучасних умовах, так і в перспективі розвитку системи вищої освіти України.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Наталії Олександрівни Максимовської на тему “Теоретичні і методичні засади соціально-педагогічної діяльності зі студентською молоддю у сфері дозвілля” у порядку наукової дискусії вважаємо за необхідне висловити певні міркування.

1. Історичний параграф містить доволі велику сукупність фактів та узагальнень, але вони не зовсім відповідають визначеному предмету дослідження.
2. Було б доречним присвятити окремий параграф роботи аналізу термінологічної бази і графічно оформити відповідні зв'язки між поняттями “дозвілля”, “дозвіллева діяльність”, “дозвіллеві потреби”, “соціально-педагогічна діяльність у сфері дозвілля”, що поліпшило б сприйняття матеріалу.
3. Вказані у тексті ознаки сфери дозвілля (універсальність, інтегрованість, диференційованість та ін.) детально не розкриваються і не згадують у подальшому тексті.
4. У параграфі 2.1. наводиться типологія студентської молоді, яка має бути пов'язана з критеріями дослідження соціальної творчості як результату анімаційної соціально-педагогічної діяльності зі студентською молоддю у сфері дозвілля.
5. Практична складова дослідження переобтяжена назвами заходів та мала б бути структурована у відповідності до компонентів системи, що запроваджується.

Наведені зауваження загалом не знижують теоретичної і практичної значущості роботи. Аналіз дисертаційного дослідження Максимовської Наталії Олександрівни на тему “Теоретичні і методичні засади соціально-педагогічної діяльності зі студентською молоддю у сфері дозвілля” дає підстави для загального висновку про те, що за актуальністю, змістом,

обсягом та якістю оформлення, новизною, теоретичним та практичним значенням основних результатів є завершеним самостійним дослідженням, що відповідає вимогам ВАК України про “Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань”, а її автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент :

доктор педагогічних наук,

професор кафедри

психології, соціології і права

Вінницького торговельно – економічного інституту

Київського національного

торговельно – економічного університету

В.Є.Штифурак

